

Inkomensverschillen tussen en binnen gemeenten

Marion van den Brakel en Petra Ament

De inkomensverschillen in rijke gemeenten zijn fors hoger dan gemiddeld in Nederland. In gemeenten met veel lage inkomens is de inkomensongelijkheid juist veel lager. Rijke gemeenten met een hoge inkomensongelijkheid bevinden zich vooral in het westen en midden van het land. Zo komen Blaricum en Wassenaar voor in de top-5 van gemeenten met de hoogste inkomensongelijkheid. Minder welvarende gemeenten met veelal een lage inkomensongelijkheid liggen vooral in het noorden en oosten. Hier wonen bovendien de rijke huishoudens het minst verspreid binnen een gemeente.

1. Inleiding

In de Nota Ruimte (Ministerie van VROM, 2004) constateert de overheid dat de tweedeling tussen arm en rijk geleid heeft tot steeds grotere sociaaleconomische problemen in de vier grote steden en de middelgrote steden. De aanpak van dergelijke regionale inkomensverschillen is door de overheid vertaald in beleid op verschillende niveaus. Zo heeft oud-minister Ella Vogelaar van Wonen, wijken en integratie (WWI) in 2007 veertig wijken in achttien steden geselecteerd waar extra investeringen zouden worden gedaan om de stapeling van sociale, fysieke en economische problemen in die wijken aan te pakken. De doelstelling is om in acht tot tien jaar deze probleemwijken te veranderen in wijken waar mensen kansen hebben en waar het weer prettig is om te wonen. De overheid streeft er daarnaast naar om hoge en middeninkomens voor de stad behouden. Daarbij is huisvesting van de lage-inkomensgroepen ook in de omliggende gemeenten noodzakelijk. Verder hanteren ook lagere overheden, zoals gemeenten, hun eigen inkomensbeleid dat op sommige onderdelen bovendien kan afwijken van het rijksbeleid.

Cijfers over regionale inkomensverschillen zijn van belang voor het overheidsbeleid en de evaluatie hiervan. In dit artikel worden inkomensverschillen tussen en binnen gemeenten op diverse manieren in kaart gebracht. Daarbij wordt ook ingegaan op de oorzaken van inkomensverschillen binnen gemeenten. Waarom zijn deze in de ene gemeente groter dan in de andere? Welke rol spelen daarbij sociaaleconomische, demografische en ruimtelijke factoren? Ook is gekeken naar de mate waarin rijken (armen) verspreid of juist dicht bij elkaar wonen binnen een gemeente?

De gegevens over de gemeentelijke inkomensverschillen zijn afkomstig uit het Regionaal Inkomensonderzoek van het CBS. Het betreft voorlopige cijfers over particuliere huishoudens inclusief studentenhuishoudens.

2. Inkomensverschillen tussen gemeenten

In 2008 was het besteedbaar inkomen, gecorrigeerd voor grootte en samenstelling van het huishouden, gemiddeld 23,4 duizend euro per huishouden. Door deze correctie ofwel standaardisatie zijn de inkomens van de verschillende huishoudentypen onderling goed vergelijkbaar. De gestandaardiseerde inkomens zijn ingedeeld in lage, midden- en hoge inkomens (zie kader).

Hoge inkomens vaker in kleine gemeenten, lage vaker in grote

In kleinere gemeenten met minder dan 50 duizend inwoners hebben de huishoudens meer te besteden dan een gemiddeld Nederlands huishouden. In grotere gemeenten en in de vier grote steden is de bestedingsruimte juist kleiner. In de vier grote steden ligt het aandeel lage inkomens ongeveer 10 procentpunt hoger dan landelijk, terwijl het aandeel middeninkomens er ongeveer 10 procentpunt lager is. Verder wonen in Rotterdam ruim 5 procentpunt minder hoge inkomens dan gemiddeld. Amsterdam, Den Haag en Utrecht

Gestandaardiseerde besteedbare inkomen

Voor het in kaart brengen van inkomens van huishoudens is uitgegaan van het besteedbaar inkomen. Het besteedbaar inkomen is opgebouwd uit loon, winst en inkomen uit vermogen vermeerderd met ontvangen uitkeringen en andere toelagen, en verminderd met de betaalde premies en belastingen. Het besteedbaar huishoudensinkomen is gelijk aan de som van het besteedbaar inkomen van alle huishoudensleden. Voor het vergelijken van uitkomsten per gemeente is het besteedbaar inkomen gecorrigeerd voor omvang en samenstelling van het huishouden. De correctiefactor is niet simpelweg gelijk aan het aantal gezinsleden, maar houdt rekening met schaalvoordelen bij toenemende gezinsgrootte. Waar verder in de tekst over 'inkomen' gesproken wordt, wordt altijd het aldus gestandaardiseerde besteedbaar huishoudensinkomen bedoeld.

Laag, midden of hoog inkomen

Tot de hoge inkomens worden de 20 procent huishoudens in Nederland met het hoogste inkomen gerekend. Deze huishoudens hebben een inkomen van minimaal 29 773 euro. De lage inkomens zijn hier afgebakend als de 40 procent huishoudens met het laagste inkomen. Het gaat om inkomens tot 18 390 euro. De middeninkomens betreffen de overige 40 procent huishoudens.

Staat 1
Inkomens van huishoudens naar gemeentegrootte, 2008*

	Particuliere huishoudens	Gemiddeld gestandaardiseerd inkomen	Laag inkomen	Midden inkomen	Hoog inkomen
	x 1 000	1 000 euro	%		
Nederland	7 225,0	23,4	40,0	40,0	20,0
Aantal inwoners					
Minder dan 10 000	157,1	25,6	34,5	41,7	23,8
10 000 tot 20 000	785,3	24,7	35,5	42,5	21,9
20 000 tot 50 000	2 405,9	24,6	35,5	42,7	21,8
50 000 tot 100 000	1 355,2	23,1	39,8	41,3	18,9
100 000 tot 150 000	756,3	22,9	40,5	39,8	19,7
150 000 tot 250 000	683,9	21,0	47,5	36,5	16,0
250 000 of meer	1 081,4	21,9	49,3	32,6	18,2
Vier grote steden					
Amsterdam	404,2	22,4	49,6	31,1	19,3
Rotterdam	290,1	20,8	51,8	33,5	14,8
's-Gravenhage	232,1	22,5	46,8	34,1	19,1
Utrecht	155,0	21,5	47,4	32,4	20,2

wijken wat dat betreft echter nauwelijks af van het landelijk gemiddelde. In het algemeen geldt dat gemeenten met een klein inwonertal vaak een relatief groot aandeel hoge inkomens hebben en een klein aandeel lage inkomens. Bij gemeenten met een hoog inwonertal is dat omgekeerd.

Gemeenten met veel lage inkomens vooral in het noorden en zuiden

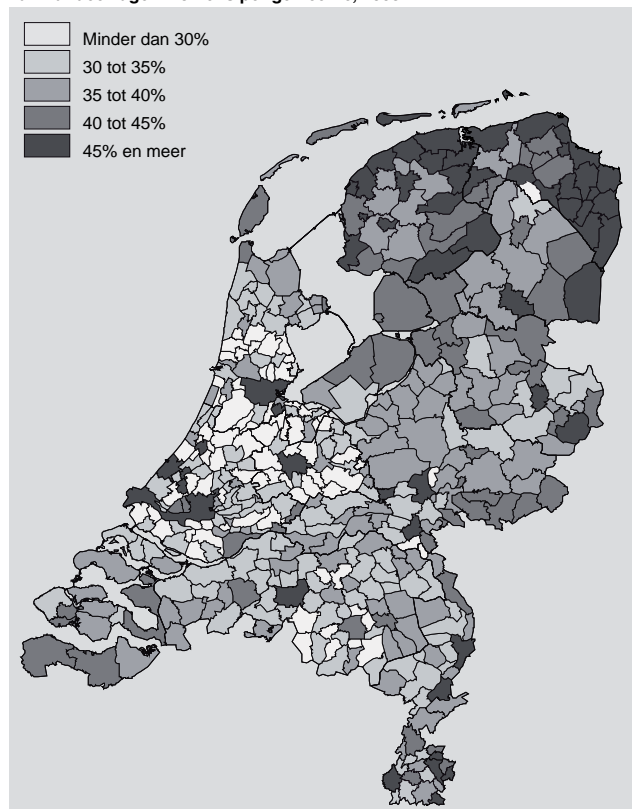
Gemeenten met een groot aandeel lage inkomens zijn vooral te vinden in de provincies Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel en Limburg. Groningen was de gemeente met het grootste aandeel lage inkomens: ruim drie keer zoveel als het landelijk gemiddelde. In deze top-5 staan verder:

Reiderland, Enschede, Pekela en Vaals. Dat Groningen en Enschede voorkomen in de top-5, komt doordat studenten-huishoudens deel uitmaken van de onderzoekspopulatie van dit artikel.

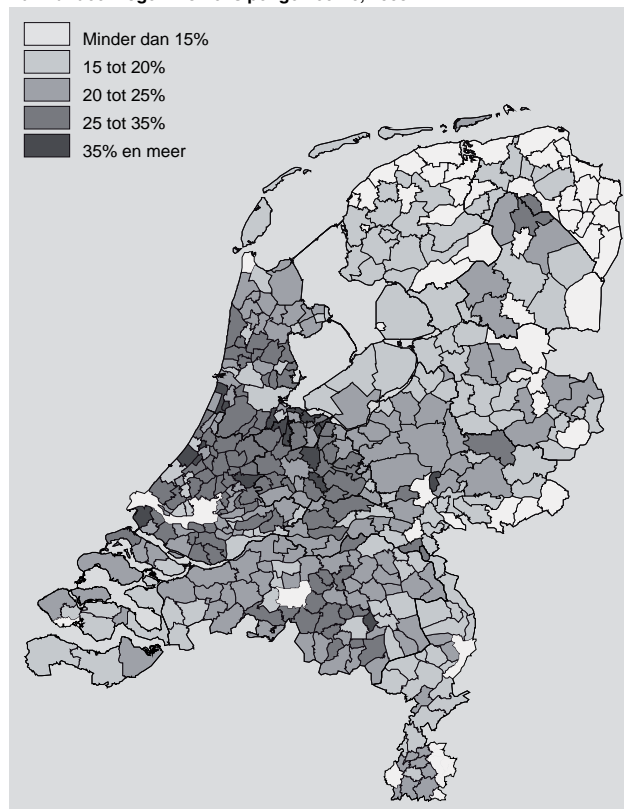
Rijke gemeenten vooral in het westen en midden van het land

Gemeenten met een groot aandeel hoge inkomens zijn vooral te vinden in het westen van het land: het 'groene hart', de Utrechtse Heuvelrug en de Zaanstreek. Van oudsher liggen er verscheidene plaatsen waar veel welgestelden wonen, zoals Bloemendaal, Heemstede en Wassenaar. Randgemeenten van de grote steden herbergen ook vaak

1a. Aandeel lage inkomens per gemeente, 2008*

1b. Aandeel hoge inkomens per gemeente, 2008*

relatief veel hoge inkomens. Dit is bijvoorbeeld te zien bij de steden Groningen, Arnhem, Eindhoven en Tilburg. De gemeente met het grootste aandeel hoge inkomens is Rozendaal. Hier wonen bijna drie keer zoveel rijke huishoudens als het landelijk gemiddelde. Rozendaal wordt gevolgd door Bloemendaal, Abcoude, Blaricum en Naarden.

3. Inkomensverschillen binnen gemeenten

Hoe is het nu gesteld met de inkomensverschillen binnen gemeenten? Deze vraag kan beantwoord worden door de inkomensverschillen in een gemeente met behulp van een ongelijkheidsmaat samen te vatten in één getal. Dit gebeurt aan de hand van de Gini-coëfficiënt (Van den Brakel-Hofmans, 2007a).

Gini-coëfficiënt

Een bekende maatstaf voor inkomensongelijkheid is de *Gini-coëfficiënt*. Deze coëfficiënt beschouwt de onderlinge verschillen van alle inkomens in een populatie, hier bestaande uit huishoudens. Naarmate de inkomensverschillen in een populatie toenemen, wordt ook de waarde van de *Gini-coëfficiënt* groter. De waarde van de Gini-coëfficiënt ligt tussen 0 en 1, waarbij 0 correspondeert met totale gelijkheid (ieder huishouden heeft hetzelfde inkomen) en 1 correspondeert met totale ongelijkheid (één huishouden bezit al het inkomen). Meer specifiek is de coëfficiënt gelijk aan de som van de absolute inkomensverschillen tussen elke twee huishoudens, gedeeld door tweemaal het gemiddelde inkomen.

Hoogste inkomensongelijkheid in rijke gemeenten

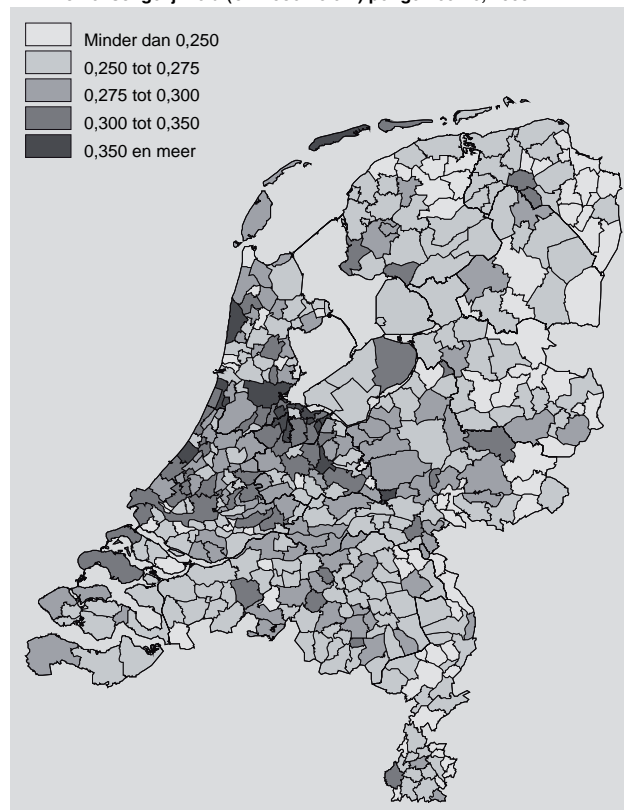
In 2008 was de ongelijkheid tussen de inkomens van huishoudens in Nederland gemeten met de Gini-coëfficiënt gelijk aan 0,29. Dat is vrij laag in vergelijking met andere Europese landen (Van den Brakel, 2009). In rijke Nederlandse gemeenten was de ongelijkheid fors hoger dan gemiddeld. Zo was de Gini-coëfficiënt van Blaricum gelijk aan 0,46 en die van Wassenaar 0,43. Veel hoge inkomens in een gemeente leiden klaarblijkelijk tot een grote inkomensongelijkheid (zie ook paragraaf 4). Ook in de stedelijke gebieden en dan vooral in de vier grote steden, was de inkomensongelijkheid groter dan gemiddeld. Dit komt doordat (grote) steden op het inkomensvlak een meer gemêleerde populatie hebben dan minder stedelijke en landelijke gebieden. Ook studentensteden hebben een relatief hoge inkomensongelijkheid. Wageningen komt zelfs voor in de top-10 van gemeenten met de hoogste inkomensongelijkheid. Naast studenten wonen in deze gemeente ook veel huishoudens met een hoog inkomen.

Verschillen in inkomen het laagst in arme gemeenten

In gemeenten met relatief veel lage inkomens is de inkomensongelijkheid beduidend lager dan gemiddeld. In de top-10 van gemeenten met de laagste inkomensongelijk-

heid staan bijvoorbeeld Brunssum en Kerkrade. Van Parkstad Limburg, ofwel de voormalige Oostelijke Mijnstreek, is bekend dat er naar verhouding veel lage inkomens en weinig hoge inkomens voorkomen (paragraaf 2). Veel huishoudens hebben er een vergelijkbaar (laag) inkomen. Om

2. Inkomensongelijkheid (Gini-coëfficiënt) per gemeente, 2008*

Staat 2 Top-10 gemeenten met hoogste inkomensongelijkheid, 2008*

	Gini-coëfficiënt	Gemiddeld inkomen
		1 000 euro
Blaricum	0,461	40,8
Wassenaar	0,430	38,1
Laren (NH)	0,427	35,6
Bloemendaal	0,407	39,9
Wageningen	0,370	20,2
Abcoude	0,363	35,3
Muiden	0,359	31,1
Loenen	0,359	31,3
Bussum	0,358	30,0
Zeist	0,358	27,5

Staat 3 Top-10 gemeenten met laagste inkomensongelijkheid, 2008*

	Gini-coëfficiënt	Gemiddeld inkomen
		1 000 euro
Spijkenisse	0,224	23,2
Brunssum	0,226	20,6
Leeuwarderadeel	0,226	22,8
Simpelveld	0,226	22,3
Rijnwaarden	0,227	21,3
Pekela	0,227	19,3
Rozenburg	0,227	24,0
Kerkrade	0,228	20,0
Stein	0,228	22,9
Twenterand	0,229	21,8

die reden verschillen ook in gemeenten in Groningen, Friesland en Drenthe de inkomens over het algemeen weinig.

4. Oorzaken van inkomensongelijkheid binnen gemeenten

Waarom is de inkomensongelijkheid binnen de ene gemeente hoger dan binnen de andere? Behalve dat de economische infrastructuur (of breder gezegd: de omgevingsfactoren) van gemeente tot gemeente kan verschillen, spelen ook sociaaleconomische, demografische, ruimtelijke factoren een rol (Wilterdink, 2002 en Jenkins, 1995). In paragraaf 3 bleek al dat gemeenten met veel lage inkomens doorgaans een lage inkomensongelijkheid hebben. En omgekeerd lijkt een hoog aandeel rijke huishoudens samen te gaan met een grote ongelijkheid.

Op sociaaleconomisch vlak zijn bijvoorbeeld de samenstelling van de beroepsbevolking en de werkgelegenheid van belang. Zo kan een groot aandeel uitkeringsontvangers leiden tot een relatief lage inkomensongelijkheid.

Op demografisch gebied kan bijvoorbeeld een groot aandeel ouderen tot een lage ongelijkheid leiden. Zij hebben immers meestal een lager inkomen dat onderling weinig verschilt (Van den Brakel-Hofmans, 2007b). Ook een groot aandeel niet-westerse allochtonen zou om dezelfde reden een lage ongelijkheid kunnen verklaren.

Ruimtelijke factoren die van invloed kunnen zijn op de inkomensongelijkheid zijn de mate van verstedelijking, de ligging van de gemeente en de woningvoorraad.

In de Technische toelichting staat een overzicht van factoren die de inkomensongelijkheid kunnen beïnvloeden¹⁾. Het effect dat deze factoren per saldo hebben op de inkomensongelijkheid is met een stapsgewijze lineaire regressieanalyse zichtbaar gemaakt, met gemeenten als analyse-eenheden.

Grotere inkomensongelijkheid bij hoge percentages zelfstandigen en studenten

Het blijkt dat de inkomensongelijkheid binnen een gemeente flink wordt beïnvloed door het aandeel zelfstandigen, uitkeringsontvangers en studentenhuishoudens. Maar liefst ruim 30 procent van de verschillen tussen gemeenten kan hierdoor worden verklaard. Doordat hun inkomens sterk

kunnen fluctueren, kennen zelfstandigen een veel hogere inkomensongelijkheid dan huishoudens die voornamelijk inkomen uit arbeid of uit een uitkering hebben. Zij kunnen immers niet alleen behoorlijke winsten maken, maar ook forse verliezen lijden. Verder contrasteert in typische studentensteden het inkomen van studentenhuishoudens behoorlijk met dat van andere huishoudens, waardoor de ongelijkheid daar relatief groot is. Dat een hoog percentage uitkeringen de ongelijkheid juist dempt, bevestigt de resultaten van paragraaf 3: gemeenten met veel lage inkomens hebben meestal een lage inkomensongelijkheid.

Hoe meer alleenstaanden en westerse allochtonen, hoe groter de ongelijkheid

Ongeveer 20 procent van de verschillen tussen gemeenten komt voor rekening van demografische factoren. Zo blijkt dat hoe meer alleenstaanden er in een gemeente zijn, des te groter de inkomensongelijkheid is. Dit komt doordat vooral jongeren deel uitmaken van de alleenstaande bevolking. Deze hebben dikwijls een laag inkomen, terwijl oudere alleenstaanden dankzij werk of pensioen een beduidend hoger inkomen hebben.

De inkomensongelijkheid wordt juist kleiner naarmate er meer ouderen in een gemeente wonen. In deze groep zijn de inkomensverschillen namelijk lager dan in andere leeftijdsgroepen. Dit komt doordat de inkomsten bij pensionering aan de bovenkant worden afgetopt, terwijl het inkomensverlies bij mensen die voor hun 65e geen hoog inkomen hadden relatief klein is.

Hoe meer westers-allochtone huishoudens een gemeente heeft, des te hoger de ongelijkheid. De inkomensongelijkheid bij westerse allochtonen is relatief groot. In deze groep bevinden zich namelijk naast managers en kenniswerkers uit bijvoorbeeld de VS of West-Europa, ook recentelijk in Nederland gevestigde Oost-Europese loonarbeiders die een veel bescheidener inkomen hebben.

Ook ruimtelijke factoren spelen een rol

De ruimtelijke factoren die een significante invloed hebben op de inkomensongelijkheid (gemeentevomvang, gemeente ligt in het westen en is niet stedelijk) bevestigen wat al eerder in paragraaf 3 naar voren kwam. Daar werd immers al geconstateerd dat de inkomensverschillen groter zijn, naar-

Staat 4
Effect¹⁾ van sociaaleconomische, demografische en ruimtelijke factoren op de inkomensongelijkheid (Gini-coëfficiënt), 2008*

	Stap 1		Stap 2		Stap 3	
	bèta	95% BI	bèta	95% BI	bèta	95% BI
Constante	0,256	[0,239;0,273]	0,212	[0,184;0,240]	0,230	[0,201;0,258]
Aandeel zelfstandigen	0,231	[0,145;0,317]	0,328	[0,252;0,404]	0,446	[0,362;0,531]
Aandeel uitkeringen	-0,329	[-0,460;-0,198]	-0,658	[-0,780;-0,535]	-0,487	[-0,625;-0,349]
Aandeel studentenhuishoudens	0,615	[0,519;0,711]	0,207	[0,094;0,320]	0,258	[0,144;0,371]
Aandeel alleenstaanden			0,297	[0,236;0,357]	0,203	[0,137;0,269]
Aandeel ouderen			-0,386	[-0,565;-0,207]	-0,573	[-0,753;-0,394]
Aandeel westerse allochtonen			0,122	[0,062;0,182]	0,105	[0,048;0,163]
Niet-stedelijk					-0,015	[-0,020;-0,009]
Westen					0,009	[0,005;0,014]
Gemeentevomvang ²⁾					0,002	[0,000;0,003]
R ²	0,316		0,516		0,568	

¹⁾ Bepaald op basis van stapsgewijze lineaire regressieanalyse met gemeenten als analyse-eenheden (zie Technische toelichting).

²⁾ Proportioneel aan totaal aantal huishoudens in Nederland.

mate in een gemeente meer huishoudens wonen. Ook komen in het westen van Nederland de hoogste ongelijkheden voor. Dat hangt deels samen met enerzijds een groot percentage niet-westerse allochtonen, anderzijds liggen er een aantal gemeenten waar veel rijke huishoudens wonen.

5. Ruimtelijke spreiding van hoge inkomens binnen gemeenten

Ongelijkheidsmaten zoals de Gini-coëfficiënt geven een indruk van de inkomensverschillen binnen een gemeente. Maar ook al is de inkomensongelijkheid laag in een gemeente, toch kunnen bijvoorbeeld de huishoudens met een hoog inkomen dicht bij elkaar wonen in bepaalde wijken of buurten. Omdat lage inkomens en hoge inkomens doorgaans niet kriskras door elkaar wonen, kan gesproken worden van een zekere ruimtelijke ongelijkheid binnen zo'n gemeente. Met behulp van de segregatie-index kan deze ruimtelijke spreiding in beeld gebracht worden. Het is gebruikelijk de segregatie aan de hand van huishoudens met een laag inkomen te beschrijven (Ament, 2009). Uit paragraaf 3 kwam echter naar voren dat juist in gemeenten met een grote inkomensongelijkheid relatief veel huishoudens met een hoog inkomen wonen. Daarom richt deze paragraaf zich op de mate van segregatie van huishoudens met een hoog inkomen.

Segregatie-index

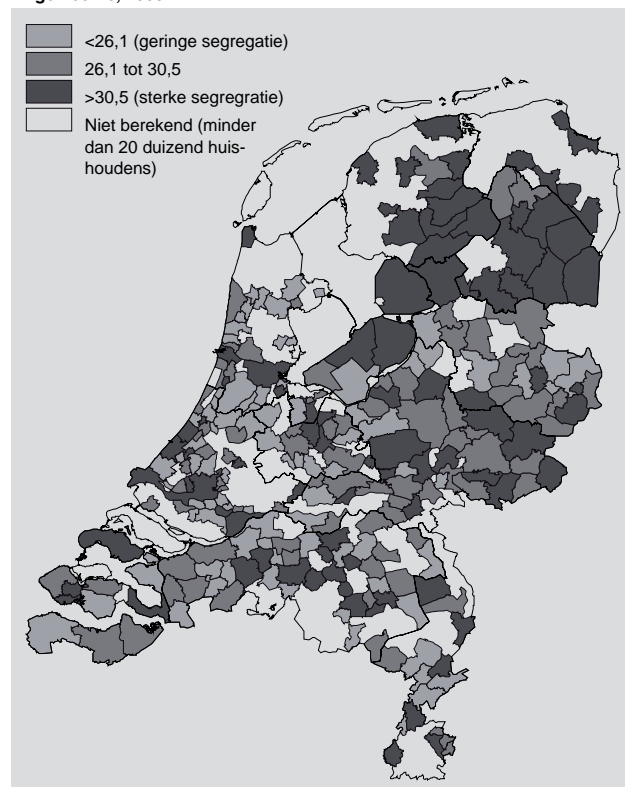
De mate waarin huishoudens met een hoog inkomen gespreid wonen binnen een gemeente, wordt beschreven met behulp van de *segregatie-index*. Deze index kan geïnterpreteerd worden als het percentage van de huishoudens met een hoog inkomen dat zou moeten verhuizen om een gelijkmatige ruimtelijke spreiding van lage en hoge inkomens binnen een gemeente te krijgen. Hoe gelijkmatiger de spreiding, hoe lager de indexwaarde. De mate van segregatie hangt in principe niet samen met het aantal huishoudens met een hoog inkomen. Hoge concentraties van hoge inkomens kunnen wel leiden tot een sterke segregatie, mits in deze concentratiegebieden relatief weinig lage inkomens wonen. De mate van concentratie van hoge inkomens blijft in dit artikel buiten beschouwing. Voor het bepalen van de mate van segregatie binnen een gemeente is gebruik gemaakt van de indeling van Nederland in vierkanten van 500 bij 500 meter. De berekeningen zijn beperkt tot gemeenten met ten minste 20 duizend inwoners.

Segregatie het laagst in Katwijk, het hoogst in Helmond

De segregatiewaarde was met 15,4 procent het laagst in de gemeente Katwijk. Van de onderzochte gemeenten waren hier de rijke huishoudens het meest gelijkmatig gespreid over de verschillende vierkanten binnen de gemeenten. De indexwaarde was het hoogst in de gemeente Helmond (48,1 procent). In deze gemeente kwamen, gemiddeld genomen tussen de verschillende vierkanten, de grootste verschillen voor in het percentage rijke huishoudens. Voor

de gemeenten die in de analyse betrokken zijn was de gemiddelde segregatie 28,6 procent. Rangschikt men de gemeenten naar hoogte van de indexwaarde, dan kunnen ze in drie gelijke groepen worden verdeeld. In figuur 3 is weergegeven tot welke van de drie groepen de gemeenten die in de analyse betrokken zijn, behoren.

3. Ruimtelijke segregatie van huishoudens met een hoog inkomen per gemeente, 2008*

Hoge segregatie vooral in grotere gemeenten

Een sterke segregatie van huishoudens met een hoog inkomen komt voor in het noorden en oosten van het land. Ook in de grotere gemeenten komt het dikwijls voor. Van de 25 gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners hebben er 15 een hoge indexwaarde en behoren er 9 tot de middengroep. Alleen de gemeente Haarlemmermeer heeft een lage segregatie. Van de vier grote steden wonen in Den Haag de huishoudens met een hoog inkomen het meest gesegregeerd; de index is daar 42,0 procent. Ook Rotterdam en Amsterdam vallen met een indexwaarde van 36,7 respectievelijk 31,3 procent in de groep met een hoge segregatie. Utrecht behoort met een segregatie van 29,5 procent tot de middengroep.

Staat 5
Gemeenten naar inwonertal en hoogte van de segregatie-index, 2008*

	Lage segregatie	Middengroep	Hoge segregatie
Aantal inwoners			
20 000 tot 50 000	75	64	50
50 000 tot 100 000	10	12	21
100 000 tot 150 000	1	6	6
150 000 tot 250 000	0	2	6
250 000 of meer	0	1	3

6. Conclusie

Gemeenten met veel hoge inkomens bevinden zich vooral in het westen en midden van Nederland. In die gemeenten zijn de inkomensverschillen tussen huishoudens ook het grootst: rijke gemeenten zoals Blaricum en Wassenaar komen voor in de top-10 van gemeenten met de hoogste inkomensongelijkheid. Maar ook in de grote steden is de inkomensongelijkheid hoger dan gemiddeld. Dit komt voornamelijk door de relatief grote aandelen studenten, alleenstaanden en niet-westerse allochtonen in de grote steden. Minder welvarende gemeenten liggen vooral in het noorden van het land. In dat deel en ook in andere landelijke gebieden is de inkomensongelijkheid relatief klein. Huishoudens met een hoog inkomen wonen in die gebieden evenwel dicht bij elkaar zodat de segregatie van hoge inkomens relatief groot is..

Nadere analyse laat zien dat de mate van inkomensongelijkheid in een gemeente vooral afhangt van het aandeel zelfstandigen, uitkeringen, studenten, ouderen en alleenstaanden. Hoe hoger de aandelen zelfstandigen en studenten, des te groter zijn de inkomensverschillen. Een hoger aandeel uitkeringen dempt juist de inkomensongelijkheid. Dat geldt ook voor het percentage ouderen, terwijl een groter percentage alleenstaanden de ongelijkheid doet toenemen. Deze uitkomsten lijken erop te wijzen dat de inkomensspreiding in gemeenten in grote mate afhangt van de daar aanwezige diversiteit in woningvoorraad (de Vries, 2005). Vooral verschillen tussen buurten in de woningvoorraad zijn van invloed op inkomensverschillen binnen een gemeente en op de segregatie van hoge en lage inkomens. Dure koopwoningen trekken immers vooral de hogere-inkomensgroepen, terwijl in (sociale) huurwoningen de lagere-inkomensgroepen zoals studenten, alleenstaanden en uitkeringsontvangers terecht komen. Niet voor niets proberen overheden via woningbouwprogramma's de hoge-inkomensgroepen vast te houden in de stad en de lage-inkomensgroepen te spreiden.

Dat het aandeel zelfstandigen ook invloed heeft op de inkomensongelijkheid is een aspect dat niet direct teruggevoerd kan worden op een beheersbare factor als de woningvoorraad. En daarnaast zijn er ook omgevingsfactoren die invloed hebben op de inkomensongelijkheid, maar waar bij inkomensbeleid nauwelijks op te sturen is. Een aantrekkelijk werkgebied, zoals de haven van Rotterdam kan immers niet zomaar verplaatst worden, evenals een aangenaam woongebied zoals duingebieden of de Veluwe.

Technische toelichting

Regionaal Inkomensonderzoek

Het Regionaal Inkomensonderzoek (RIO) van het CBS is een steekproefonderzoek gebaseerd op een panel, dat sinds 1994 bestaat. Dit panel wordt jaarlijks aangevuld voor uitstroom (sterfte of emigratie) met een steekproef van 0,16 procent uit geboren en immigranten. Voor regio's met minder dan 5 duizend inwoners is de steekproef fractie 0,32 procent. Het panel samen met de leden van hun huishoudens vormen de totale RIO- steekproef. In 2008 bestond

de steekproef uit 5,5 miljoen personen in circa 2 miljoen huishoudens. Van de steekproefpersonen worden, in samenwerking met de Belastingdienst, zowel demografische gegevens als fiscale inkomensgegevens verzameld. Daarnaast verstrekt de toenmalige Informatie Beheer Groep (tegenwoordig onderdeel van Dienst Uitvoering Onderwijs) gegevens over de studiefinanciering. Het CBS publiceert jaarlijks, onder meer via StatLine (de database van het CBS), regionale inkomenscijfers op basis van het RIO. Meer informatie over het RIO is te vinden in Ament en Kessels (2008). De cijfers in dit artikel gaan over particuliere huishoudens, inclusief studentenhuishoudens.

Lineaire regressieanalyse

Om het precieze effect van verschillende demografische en sociaaleconomische factoren (die beschikbaar zijn in het RIO) op de inkomensongelijkheid²⁾ te kwantificeren, is stapsgewijze lineaire regressieanalyse toegepast. Het gaat hier om een geaggregeerde analyse, waarbij gemeenten fungeren hier als analyse-eenheden. Als mogelijk verklarende factoren zijn onderscheiden

- aandeel eenpersoonshuishoudens
- aandeel westers allochtone huishoudens
- aandeel niet-westers allochtone huishoudens
- aandeel jonge huishoudens (hoofdkostwinner tot 25 jaar)
- aandeel oude huishoudens (hoofdkostwinner van 65 jaar of ouder)
- stedelijkheidsgraad^{3), 4)}
- landsdeel waartoe gemeente behoort⁴⁾
- aantal huishoudens in de gemeente (gemeenteomvang)
- aandeel huishoudens woonachtig in een huurwoning
- aandeel huishoudens met voornamelijk winst uit eigen onderneming als inkomen (zelfstandigen)
- aandeel huishoudens met voornamelijk inkomen uit een uitkering
- aandeel studentenhuishoudens

Vanwege de onderlinge samenhang tussen de diverse verklarende factoren zijn alleen de stedelijkheidsgraad, het landsdeel, de gemeenteomvang en de percentages alleenstaanden, westerse en niet-westerse allochtonen, ouderen, zelfstandigen, uitkeringen en studenten in de analyse opgenomen. Zo gaat een hoog percentage alleenstaanden immers vaak samen met een groot aandeel jongeren. Alleenstaanden wonen bovendien vaak in een huurwoning. De percentages zelfstandigen, studenten, en uitkeringen hebben het meeste effect op de inkomensongelijkheid. Maar ook alleenstaanden en ouderen dragen bij aan verschillen in ongelijkheid tussen gemeenten. De stedelijkheidsgraad, het landsdeel, de gemeenteomvang en het aandeel westerse allochtonen voegen in verhouding wat minder toe aan de verklaring van verschillen in inkomensongelijkheid. Het percentage niet-westerse allochtonen heeft geen significant effect.

Literatuur

Ament, P. (2009). Ruimtelijke spreiding. In: Lage inkomens, kans op armoede en uitsluiting 2009. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Ament, P. en W. Kessels (2008). Regionaal inkomensonderzoek, uitgebreide onderzoeksbeschrijving. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Brakel-Hofmans, M. van den (2007a). Het meten van inkomensongelijkheid, www.cbs.nl

Brakel-Hofmans, M. van den (2007b). De ongelijkheid van inkomens in Nederland. *Sociaaleconomische trends*, 3/2007.

Brakel, M. van den (2009, 15 april). Inkomensongelijkheid relatief gering in ons land. CBS-Webmagazine.

Jenkins, S.P. (1995). Accounting for Inequality Trends: Decomposition Analyses for the UK, 1971-86. *Economica* 62, pp. 29–63.

Ministerie van VROM (2004). Nota Ruimte. Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu, Den Haag.

Vries, A. de (2005). Inkomensspreiding in en om de stad. Een voorstudie. Ruimtelijk Planbureau, Den Haag.

Wilterdink, N.A. (2002) De ongelijkheid van inkomens: trends en verklaringen. In: J.C. Vrooman (red.), *Sociale Ongelijkheid: Breuk of Continuïteit?* (pp.51–72). Siswo/NSV, Amsterdam.

Noten in de tekst

- 1) Met de variabelen die op gemeentelijk niveau (uit het RIO of anderszins) beschikbaar zijn, kunnen niet alle verschillen in inkomensongelijkheid tussen gemeenten verklaard worden. Daarnaast komt de onverklaarde portie deels voor rekening van verschillen tussen gemeenten in economische infrastructuur. Deze verschillen ontstaan gedeeltelijk ook doordat gemeenten onderling van elkaar afwijken wat betreft hun beleid op dit vlak.
- 2) Omdat de waarde van de Gini-coëfficiënt tussen 0 en 1 ligt, is voor een zuiverdere lineaire regressieanalyse strikt genomen een transformatie nodig. Transformeren met een logaritme (preciezer gezegd: de zogenoemde logit van tweemaal de waarde van de Gini-coëfficiënt) levert echter geen wezenlijk andere resultaten op.
- 3) Op grond van de omgevingsadressendichtheid is aan iedere gemeente een stedelijkheidsklasse (graad) toegekend. De volgende klassenindeling is gehanteerd:
1 zeer sterk stedelijk ≥ 2500 omgevingsadressen per km².
2 sterk stedelijk $1500 < 2500$ omgevingsadressen per km².
3 matig stedelijk $1000 < 1500$ omgevingsadressen per km².
4 weinig stedelijk $500 < 1000$ omgevingsadressen per km².
5 niet stedelijk < 500 omgevingsadressen per km².
Omgevingsadressendichtheid (van een adres) is het aantal adressen binnen een cirkel met een straal van één kilometer rondom een adres, gedeeld door de oppervlakte van de cirkel. De omgevingsadressendichtheid wordt uitgedrukt in adressen per km².
- 4) De stedelijkheidsgraad en het landsdeel zijn als dummyvariabelen in de analyse opgenomen.